

Čtenářem od malička

Inspirace Čtenářských klubů Nové školy, o. p. s.,
pro učitele MŠ

Mgr. Tereza Nakládalová,
metodička projektu Školní
čtenářské kluby Nové školy,
o. p. s.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

„Čtením si rozvíjíme znalost jazyka i světa kolem nás způsoby, které zlepšují naše čtenářské dovednosti, usnadňují nám proces čtení a umocňují naše potěšení z něj. Je to zpětnovazebná smyčka, která buduje odbornost.“

Mark Seidenberg, americký neurovědec

Jsmo předurčení stát se čtenáři

Naše názory na to, odkdy je vhodné začít vychovávat z dětí čtenáře, se mohou různit. Jistě se ale shodneme, že ten čas nastává velmi brzy, dříve, než dítě nastoupí do mateřské školy. Předčítáme dětem, ukazujeme obrázky, vkládáme jim knihy do rukou jako věci, které mají hodnotu. Podporujeme děti na cestě ke čtenářství, protože věříme, že je v jejich životě nezastupitelné. Tam, kde se to děje, se rodí celoživotní čtenáři. Předat dětem vztah ke knihám a čtení je nejlepší investicí do vzdělání. To opakovaně dokazují i mnohé výzkumy: děti, které čtou, se i lépe učí. Pozitivní dopad aktivního čtení na vzdělání se v zahraničí výstižně nazývá Matoušův efekt (viz např. CUNNINGHAM, A. E. a K. E. STANOVICH. What reading does for the mind. *American Educator*, 22, 1998, 8–15) podle podobnosti z Matoušova evangelia, kde těm, co měli, bylo přidáno, a těm, kteří neměli, bylo vzato i to málo, co měli.

Ale co děti, které podporu rodiny nemají? Takových dětí je mnoho. (Pro představu – v závěrech našeho dotazníkového šetření z jara 2017 čítajícího vzorek 1 683 žáků ZŠ jsou například zjištěny, že 37,1 % dětí nebylo nikdy v životě s rodiči v knihovně a 30,6 % dětí uvádí, že v celé domácnosti mají 25 a méně knih.) Ve čtenářství se dnes naše pozice podobá pozici našich předchůdců na poli pedagogickém, jimž přicházely do péče děti negramotných rodičů, často bez znalosti základních hygienických návyků, a oni je z tohoto stavu pozvedli. K prolomení začarovaného kruhu generacemi předávané nepodnětnosti, která může ohrožovat společnost, musíme **rozvoj čtenářství považovat za jeden z hlavních cílů vzdělávání**, a tím pádem za svůj úkol.

Souhlasíte-li se začátkem mého článku, že děti ke čtenářství musíme vést již od velmi útlého věku, jistě budete souhlasit i s tvrzením, že kromě rodiny je zde důležitá i úloha předškolních pedagogů. V České republice bohužel stále ještě nejsme na úrovni například Velké Británie nebo Kanady, kde i vládní (a samozřejmě nevládní) organizace podporují osvětou i knižními dary rodiny již od narození dětí. Na cestě k celoživotnímu čtenářství proto pro mnoho dětí člověkem klíčovým, ba často osudovým, zůstáváme my, pedagogové.

Nová škola, o. p. s., si již několik let klade za cíl podporovat právě děti z nepodnětného prostředí a jejich učitele na cestě ke čtení a dnes můžeme tvrdit, že způsob naší práce nese ovoce. Ve třech velkých projektech hrazených z prostředků ESF jsme metodicky, organizačně i finančně podpořili fungování desítek čtenářských klubů pro děti od MŠ po 2. stupeň ZŠ. Zkušenosti z klubů pro předškolní děti nás vedly k další péči o rozvoj čtenářství ve školách obecně.

Mateřská škola má pro rozvoj čtenářství velký potenciál

Pokud přijmete výzvu stát se průvodci dětí na čtenářské cestě, vězte, že na tuto roli nebudete sami. V práci vám pomohou především knihy, tedy cíl i prostředek všeho snažení, a vrozená touha dětí učit se. Zní to možná jako klišé, ale podle naší zkušenosti je klíčem k úspěchu důvěra v potenciál těchto dvou veličin.

Knihy jsou základem čtenářsky podnětného prostředí. Veliký pokrok uděláte již jen **zřízením čtenářského koutku** ve školce. Stačí k tomu volně přístupná knihovnička, kam děti pohodlně dosáhnou, polštáře nebo gauč, jasná a smysluplná pravidla vedoucí k úctě ke knize i jejímu čtenáři, a především dostatek krásných nových knih, které děti skutečně zajímají. Pod školkovým vánočním stromčkem pak každoročně děti objevují nové knížky, které si nejen přály, ale jejichž výběr samy ovlivnily. Čtenářsky podnětné prostředí ale nemá jen svou materiální stránku, tvoří ho především **čtenářské vzory**. Paní učitelka si například vedle třídní knihy dá svou rozečtenou knihu pro dospělé (ač pravděpodobně nebude mít na čtení čas). Děti uvidí, že knihy jsou pro ni důležité, že se záložka posouvá a tituly střídají, tedy paní učitelka si zřejmě doma čte, žasnou nad množstvím písmen a absencí obrázků. Divili byste se například, na jak dlouho předškolní děti zabavilo kompletní vydání Shakespeara.

Dalším krokem je zapojit děti do dění. Ve čtenářských klubech jsme z různých čtenářsky rozvojových aktivit vybrali tři, které jsme podle jejich dopadu vyhodnotili jako nejvíce efektivní. Říkáme jim **Tři pilíře** a úspěch jim zaručuje i jejich jednoduchost. Všechny aktivity na sebe logicky navazují a tvoří společně cyklus, spirálu čtenářského chování: *Mluv o tom, co čteš – Čti si přímo ve školce (škole, klubu...)* – *Odcházej s knihou*. Začnu od konce: Když umožníte dětem si půjčit domů knihy, které se jim ve školce zalíbily, nejenže podpoříte jejich čtenářský zájem, ale také kultivujete jejich domácí prostředí a rodičům umožníte se zapojit do dění. Předškolní dítě bude s největší pravděpodobností chtít, aby mu rodič četl.

Dále alespoň jednou týdně můžete věnovat dopolední aktivitu povídání o tom, co děti četly, například formou komunitního kruhu. Nám se osvědčil kolující plyšák, posezení ve čtenářském křesle a pevná struktura výpovědi – mluvil jen ten, kdo si přinesl knihu (tu vypůjčenou ze školky, svoji či z knihovny), řekl, zda si ji prohlížel sám nebo s někým, popřípadě zda mu ji někdo četl, ukázal jeden obrázek a ostatním odpovídal na otázky. Při takovémto sdílení si děti u ostatních často vyhlédnou knihu, se kterou by se chtěly blíže seznámit, a opět jsou motivovány, aby zkusily rodiče požádat o předčítání. Posledním pilířem je čtení přímo ve školce. Samozřejmě se jedná o prohlížení knih, ale děti musí uplatňovat čtenářské dovednosti jako čtenáři – vybrat si vhodnou knihu, listovat správným směrem, sledovat příběh či alespoň jeho detaily, uplatňovat svůj názor a v závěru četbu reflektovat. Ideální formou je metoda dílny čtení, u nás známá

díky programu RWCT. Cílem je, aby děti dokázaly radostně strávit čas s knihou, kterou si samy vybraly, a měly možnost okamžitě reflektovat své čtenářské zážitky.

Většina z nás také dětem ve školce předčítá, často se tak děje před spaním. Rituál BBB (z anglického bath-book-bed) není třeba měnit, pro rozvoj čtenářství je ale dobré zařadit i **aktivnější naslouchání pomocí čtenářských lekcí**, při kterých máme možnost dětem představit novou knížku a modelovat přemýšlení nad četbou.

Nutno dodat, že v mateřské škole nám tři pilíře velmi dobře podepře pilíř čtvrtý – **zapojení rodičů a prarodičů**. Není nad to slyšet „rozzlobeného“ otce říkat: „Co to tady se Zdeničkou děláte? Co chodí do školky, odmítá jít spát, dokud jí nečteme.“

Kdo dává, potřebuje i dostávat

Musím říct, že je velmi těžké pracovat ve skupině 2,5–6letých dětí, které vůbec nejsou zvyklé na čtení, knížky, povídání kolem nich atd., nemají zájem vzít si knížku do ruky... Po půl roce práce se ale objevují první vlašťovky. Když si čteme, děti už vědí, že leží nebo sedí s „hajáčkem“ a poslouchají, vědí, že se budu ptát, že čtení je spojeno vždy s aktivitami okolo, zapojují se a zapojují i své „hajáčky“ do jednoduché improvizace. Naučily se nosit knížky z domova do kapsářů a těší se, že právě tuhle jejich knížku si paní učitelka s nimi prohlédne nebo přečte. I paní učitelky si zvykly, že se nečte pouze, když děti ulehají na lehátko, ale že se knížka může stát hlavní činností dne, dokonce i týdne. (Mgr. Monika Dudová, ředitelka MŠ Kameňáček v Kamenném Újezdě u Rokycan)

Důležitá je kolegiální podpora – setkání vedoucích čtenářských klubů včetně těch z MŠ. (Foto: O. Polák)

Role učitelů předškolních dětí je v rozvoji čtenářství důležitá, ale i náročná. Pokud máme dělat práci dobře, musí nás nejen zajímat, ale i těšit. K tomu je nutná vzájemná podpora a spolupráce mezi pedagogy a ideálně i knihovníky. Můžeme se nejen inspirovat dobrými nápady, ale i sdílet neúspěchy, reflektovat svou práci a plánovat společně co dál. A v neposlední řadě si povídat o knížkách, nejen o těch pro děti, ale i o těch, co dělají čtenáře zase z nás.

Další informace a inspirace na www.ctenarskekluby.cz a www.novaskolaops.cz.